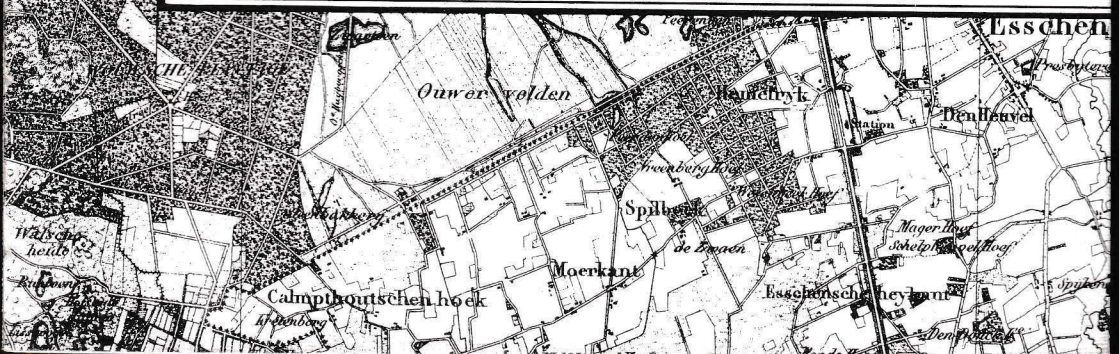

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1/2- '93

De Wouwse bierbrouwerijen

VI. Brouwerij in de Bergsestraat

Vla. PIETER WAGEMAKERS

Deze brouwerij was gevestigd in de Bergsestraat, net voorbij de kerk. Een naam wordt voor deze brouwerij nooit vermeld. De eerste brouwer die in de Wouwse archieven opduikt die hier zijn nering had, is Pieter Wagemakers.

Hij was in het Wouwse brouwersvak geen onbekende, want zijn vader had op de Markt een brouwerij. De eerste vermelding dat Pieter brouwers was, is van 19 december 1699. 1)

Uit verschillende bronnen blijkt dat de brouwerij ook eigendom was van Pieter Wagemakers.

De eerste melding van de omvang van de brouwerij krijgen we in 1701 als de ketels worden geijkt door de ijkmeester van de stad Bergen op Zoom. Dat gebeurt in opdracht van de Raad van State. In het overzicht staat bij de brouwerij van Pieter Wagemakers vermeldt: "*....den enen twintigh Tonnen ende de anderen twaelft Tonnen*" 2).

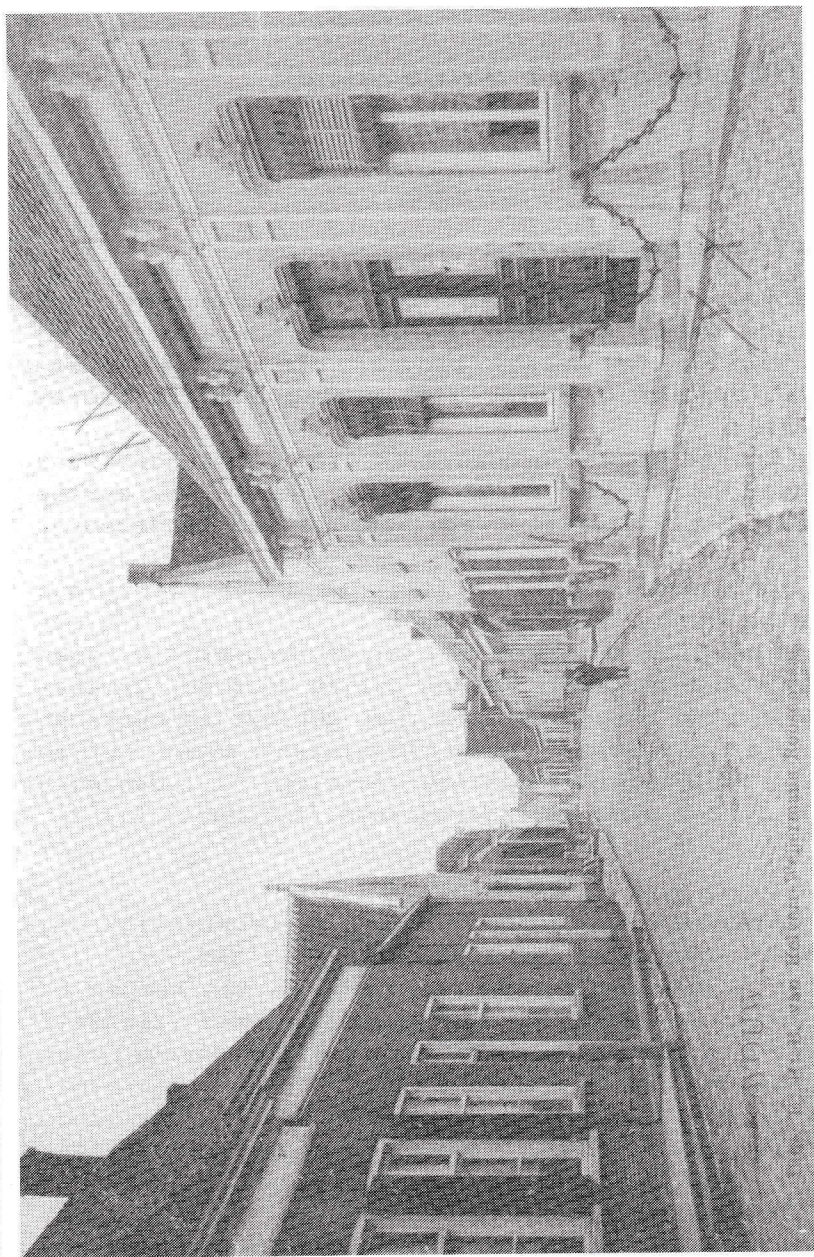
Vak

Pieter Wagemakers leerde het brouwen waarschijnlijk bij zijn vader, die op de Markt een brouwerij had.

Toen zijn moeder hertrouwde met Matthijs van Kempen en hij oud genoeg was, is hij mogelijk voor zichzelf begonnen. Dat betekende voor zijn stiefvader wel een extra concurrent in het dorp !

In het archief heb ik de aankoop van een pand door Pieter niet terug kunnen vinden, maar het is mogelijk dat hij in een bestaande brouwerij overnam en later een nieuwe inventaris aanschafte.

Dat er een nieuwe inrichting kwam, weten we uit een akte van 1711 waarin de ketels werden geijkt.

De Bergestraat rond 1900. Het grote huis rechts was de woning van bierbrouwer Luijckx. In deze woning huurde Jan de Bruijn destijds een kamer. Begin 20ste eeuw werd de woning verkocht aan de parochie van de H. Lambertus. Het gebouw werd rond 1920 afgebroken. (Collectie: gemeente Wouwe)

De gezworen ijkmeester van Bergen op Zoom, Samson van Rochelle schrijft dat hij heeft geijkt:

"....De alhier gesette nieuwe brouwerijeketels van Pieter Wagemaeckers, ende groot bevonden, den grooten tweeentwintigh tonnen en den anderen agthien tonnen...."

3)

In 1696 was Pieter getrouwd met Pieternelleken van de Kar uit Welberg. Zij was het die na de dood van Pieter de brouwerij verkocht

Vorderingen

De meeste gegevens over deze Wouwse brouwer vinden we in het rechterlijk archief. Daarbij gaat het voornamelijk om geld dat afnemers schuldig zijn gebleven voor geleverd bier. 4)

Het gaat daarbij vaak om aanzienlijke bedragen, zoals een vordering op Elisabeth van de Wateringe, de weduwe van Gillis van Monfoort. Van Montfoort was herbergier en had bij Wagemakers een aanzienlijke schuld op de lat staan.

Zo was er een vordering voor geleverd bier op 13 juli 1705 ten bedrage van 93 gulden. Op een later tijdstip was er nogmaals voor een bedrag van 296 gulden één stuiver en tien penningen bier geleverd en tenslotte stond er nog een bedrag van 18 gulden voor impost op bieren en wijnen. Samen een bedrag van 407 gulden 1 stuiver en 10 penningen. 5)

Deze zaken gaan in de jaren twintig en dertig van de 18de eeuw gewoon door. Zowel herbergiers als particulieren worden voor de schepenbank gedaagd, omdat ze niet tijdig betalen. Zo zijn er zaken tegen wagenmaker Wouter van de Plas, Maria de Kater (herbergierster) en Cornelis Seger Segers 6)

In die tijd moeten de zaken ook goed gegaan zijn, want als in 1735 opnieuw een ijking plaatsvindt, zijn de brouwersketels aanmerkelijk groter dan in 1711. De grote kuip meet 36 tonnen waterijk, zodat hierin 3100 liter bier per keer gebrouwen kan worden, terwijl de kleine kuip een inhoud heeft van 15 tonnen en een brouwcapaciteit van 1300 liter. 7)

Verkoop

Op 7 november 1741 wordt Pieter Wagemakers begraven en zijn vrouw blijft met de brouwerij achter. Haar dochter Cornelia woont dan nog bij haar in het brouwershuis. Die dochter trouwt op 19 augustus 1742 met Pieter Hermanse Mastboom die als de nieuwe brouwer zijn intrek heeft genomen bij de familie.

Op 7 november 1742 stappen Pieterella van de Kar en haar schoonzoon naar de Wouwse schepenbank om de verkoop van het huis en de brouwerij te regelen.

Zij verkoopt *"huijsinge, schuure, hof, werf en boomgaard, als meede een brouwerij in de Berigsestraat voor 4000 gld"* De akte wordt een maand later voor de schepenen getekend. 8)

Daarmee gaat de brouwerij officieel over naar haar dochter en schoonzoon.

Als Pieterella van de Kar op 1 april 1744 wordt begraven, horen we nog eenmaal iets van de familie Wagemakers in het brouwersvak.

Op 22 mei 1745 verschijnt Jacobus Wagemakers, brouwer wonende binnen Bergen op ten Zoom, voor de Wouwse schepenbank. Hij leent een som geld en beleend daarvoor percelen grond die hij gekregen heeft van zijn ouders: *"wijlen Pieter Wagemakers en Pieterella van de Kar. Schiftinge, scheijdinge en deelingh gepasseerd op 10 febr. 1745 voor schepenen van Wouw"*. 9)

De familie Wagemakers had dus inmiddels ook binnen Bergen op Zoom brouwersbelangen gekregen.

Vib. PIETER MASTBOOM

Pieter Mastboom zal zeker al voor zijn huwelijk met Cornelia Wagemakers in de brouwerij gewerkt hebben.

Als hij enkele maanden na zijn huwelijk ook de brouwerij met inventaris en brouwgereedschap in zijn bezit krijgt, zal hij enthousiast aan de slag zijn gegaan.

Veel problemen zal Pieter niet gekend hebben. In het rechterlijk archief zijn geen processtukken aanwezig van Pieter Mastboom, zodat we aan mogen nemen dat hij weinig slechte betalers heeft gehad.

In de eerste jaren van zijn huwelijk worden er drie kinderen geboren: Helena, Petronilla en Pieter. Twee kinderen bleven in leven, Petronilla sterft al op jeugdige leeftijd. Toch een flink stuk verdriet in het nog prille huwelijk van Pieter en Cornelia Mastboom. 1) Het verdriet en de problemen binnen het brouwershuis aan de Bergsestraat worden in 1747 nog veel groter. Op 1 oktober wordt Pieter Hermanse Mastboom begraven en zijn vrouw en twee kleine kinderen blijven achter.

De overlijdensoorzaak heb ik niet kunnen achterhalen, maar Pieter sterft in de periode waarin het beleg van Bergen op Zoom door de Fransen plaatsvond. In het jaar 1747 overleden in Wouw 352 volwassenen en daar had het beleg van Bergen op Zoom zeker mee van doen. 2)

De familie Mastboom hing trouwens nog meer onheil boven het hoofd, want 10 dagen na de begrafenis van Pieter, werd ook zijn vader Herman Mastboom begraven.

Inventaris

De weduwe Mastboom moest natuurlijk verder want ook in de 18de eeuw ging het leven gewoon door. Ze heeft de brouwerij in elk geval voortgezet. En het is niet onwaarschijnlijk dat ze daarvoor hulp heeft gezocht. Een brouwersknecht of haar tweede echtgenoot.

In 1748 wordt een inventaris opgemaakt van de roerende en onroerende goederen die de weduwe en haar kinderen in hun bezit hebben. Dat waarschijnlijk met het oog op een

getuigt op de ziele van de
vijfde vijftienjarige

Atte de se oppre riche worke
sejsien. ~~blaghe~~ sejsien. vlee
afels ~~oe~~ ~~het~~ ~~van~~ ~~de~~ ~~omme~~
van dte ~~gd.~~ ~~25~~ / 3 = -

Yaste goederen

Een gansingse schimre gaf
en Crise met een bronskreej
gestaan ende gelagen kinnjen
Dezen dorpe krah wouw, met
de kinnjen heetels, backen
tonne vaaten, en wenders
alles wat tot de bronskreej
ab en dependencie toe behooren.
de is getaxt op de somme
van negtien pondert gulden 1000 = = =
dus

Nach dezelvft in omdrent
vier getuften Lants gelegen
tot weftelgar gent. Van Gaerte
~~het~~ getuften op de fomme
van zeshigh 70. Dus 60 = .

Nog de zelft in eene gnujsin
 $\frac{2750}{2} = 1231$

voorgenomen huwelijk, omdat later de kinderen uit het eerste huwelijk niet te kort gedaan zouden worden.

"Staat ende inventaris die bij deze doende ende overgevende is Cornelia Wagmaekers, wed. van Pieter Mastboom en dat alle de goedere bij voornoemde Pieter Mastboom nae gelaeten en metter doot ontruijmt en bij de voorst Cornelia Wagmaekers in gemeenschap tot nogtoe beseeten met haar twee minderjarige kinderen met naeme Helena en Pieter Mastboom soo en gelijk als volgt" 3)

In deze lijst volgt een beschrijving van de bezittingen, zoals: "Een bierwagen getaxeert op desomme van vijf guldens" en onder de kop 'Vaste goederen' vinden we: Een huijsinge, schuure, hof en Erve met een brouwerij gestaan ende gelegen binnen dese dorpe van wouw, met de kuijpen keetels, backen tonne vaaten en verders alles wat tot de brouwerij ab en dependensie toe behoorende is getaxeert op de somme van agtien hondert gulden"

Daarnaast moet er bij verschillende afnemers nog een bedrag van 1239 gulden geïnd worden voor geleverd bier. In totaal is er een bedrag van 4304 gulden en 12 stuivers een bezittingen en vorderingen.

Maar er zijn ook schulden, zoals een lening van 1400 gulden bij Cornelis Ruijten, die waarschijnlijk is gebruikt om de woning en de brouwerij aan te kopen. Het totale bedrag aan schulden is 2446 gulden, 13 stuivers en 8 penningen.

Tot 1751 bleef de weduwe Mastboom alleen in de brouwerij. Toen besloot ze om opnieuw te trouwen, nu met Mels Goosen die oorspronkelijk uit Loenhout kwam.

Vlc. MELS GOOSEN

Na het overlijden van Pieter Mastboom zet zijn weduwe Cornelia Wagemakers enkele jaren de brouwerij voort. In 1751 besloot ze opnieuw te trouwen, nu met Mels (Melchior) Goosen. Niet duidelijk is of Mels vanuit Loenhout naar Wouw was gekomen om met Cornelia te trouwen, of dat hij hier al langer verbleef.

Zeker is wel dat hij op het moment van zijn huwelijk al in Wouw woonde, want de schepen noteerden: "bruidegom woont in Wouw". 1)

Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren, van wie de oudste zoon het bedrijf van Mels overnam.

Pieter Mastboom, de zoon uit het eerst huwelijk van Cornelia, vertrok later naar Oud Gastel waar hij brouwer werd in "Het kruis van Bourgogne". Helena Mastboom verhuisde mee naar Oud Gastel, want op het moment van haar huwelijk was ze daar woonachtig. In 1801 woonde ze opnieuw in Wouw. 2)

Mels Goosen moet ook weinig problemen met zijn klanten gehad hebben, want van hem zijn geen rechtszaken bekend tegen wanbetalers zoals die bij andere brouwers in Wouw regelmatig voorkwamen.

Wel weten we, dat hij naast bier ook sterke drank in voorraad had en daar mogelijk in handelde. Bij een vondpeiling van 1765 wordt als voorraad van Mels Goosen opgegeven:

*"Ten huijse van Mels Goosen op 69 virtelen
sterke drank 29 sponz diepte 18½ duijm nat.
op een anker 7 duijm nat.
op een dito anker 5 duijm nat
48 tonnen bier vol. 3)*

Eenzelfde peiling, maar dan uitgevoerd in 1776 omschrijft als voorraad:

*"Mels Goosen; 5 oxhoofde bier, 16 tonnen
dito en agt vaten dito.*

Een oxhoofd vol gedistilleerde drank op een dito 18½ duijm dito, Een anker vol dito, op een ander 5 duijm dito nog op een anker 7 duijm dito. 3)

Op dat moment had Mels waarschijnlijk al assistentie van zijn zoon Jacobus. Die was in 1776 al 22 jaar oud en hij zou later ook het bedrijf van zijn vader overnemen.

Verkoop

De verkoop van de brouwerij aan zoon Jacobus vond plaats op 17 januari 1782.

Mels Goosen verkocht toen "uit de hand" aan zijn zoon:

".... eene Brouwerije met derzelver Brouketels, kuipen, koelbakken, tonnen, vaten, bierstellingen, onderbakken en al het brouwgereedschap niets uitgezonderd met de hui- zinge, schuure, stallinge, bakkeet, en verderen timmer, hov en boomgaard, staande en liggende binnen deezen dorpe in de Bergschen straat...." 4)

Voor een bedrag van 8.000 gulden droeg Mels alles aan zijn zoon over. Het contract werd gesloten op 17 januari, terwijl het in het erfdomboeck werd ingeschreven op 1 februari 1782.

Toen J.B. Adan in 1784 bezig was om de gegevens voor zijn Schotboek te verzamelen, was de brouwerij al in eigendom van Jacobus. Mels brouwde niet meer en had waarschijnlijk genoeg verdiend om het rustiger aan te doen. Hij had op het moment van de verkoop de leeftijd van 64 jaar bereikt en mogelijk zoveel verdiend dat hij kon gaan rentenieren.

Hij had daartoe een woning gekocht naast het brouwershuis waar hij samen met zijn vrouw en drie ongetrouwde dochters ging wonen.

In het schotboek van J.B. Adan van 1792 vinden we in de Bergsestraat: "1e Hoeck nr. 5. Jacobus Goosen, Brouwerije, 1 gemet 58 roeden."

En bij nr. 6: "Mels Goosen, huijs en hoff, oppervlakte 61 roeden." In de marge is erbij geschreven: 'later Petronella Goosen'. 5) Deze Petronella was een dochter van Mels Goosen die in dit huis bleef wonen nadat haar ouders en beide zusters waren gestorven. Zelf overleed ze op 7 januari 1826.

Mels zelf, de brouwer werd op 6 augustus 1791, waarbij de pastoor in het begraafboek noteerde dat hij gehuwd was en 75 jaar oud ! 6)

Zijn weduwe overleed ruim 3 jaar later op 78-jarige leeftijd.

Het etiket van huisbrouwerij "'t Tonneke" uit Waalwijk. Op de tekening is te zien hoe vroeger de 100-liter vaten (een stuk) werden vervoerd. (Etiket van de heer De Groot-Waalwijk)

Vld. JACOBUS GOOSEN

Jacobus Goosen trouwde in 1781 met Gertrudis Vos van Vinkenbroek. Een jaar later nam hij de brouwerij van zijn vader, waar hij tot die tijd natuurlijk al langer had gewerkt, over. Dat gebeurde op 17 januari 1782. 1) In 1782 wordt ook het eerste kind van het nieuwe brouwersechtpaar geboren, Joanna Cornelia. Zij zal later de brouwerij voortzetten, samen met haar echtgenoot. In 1783 wordt opnieuw een dochter geboren, Petronilla, en daar blijft het bij, want dit kind overlijdt al op jeugdige leeftijd en meer kinderen heeft het echtpaar niet gekregen.

Brand

Op 12 april 1784 is er groot alarm in het dorp Wouw: Brand bij brouwer Goosen. De brandweer rukt uit en heeft meer dan een uur werk om het vuur te blussen. Waarschijnlijk zouden we nooit iets over deze brand hebben vernomen als er geen sabotage van de bluswerkzaamheden had plaatsgevonden. In de eerstvolgende vergadering van de schepenen, op vrijdag 16 april 1784, brengt burgemeester Daniel Blaeser de zaak ter sprake:

"De Burgemeester Daniel Blaeser zegt deeze vergadering te hebben laten beleggen om aan de regenten te communiceeren, dat den 12e deezer maand des avonds omtrent negen uren brand ontstaan is agter de groote schuur aan een met stroo gedekt wagenhuis toebehoorende aan Jacobus Goosen, Brouwer alhier, naar allen gedagten door kwaadaartigen personen aangestooken; te meer om dat men bevonden heeft (na dat de brandspuit bijna een uur lang haar water zeer wel gelost had) eene sneede in de slang ter lengte van een halven vinger....." 2)

In het verslag staat verder te lezen dat er een krom mes op de "werv" is gevonden. En omdat er veel landlopers rondtrekken in deze tijd, wordt besloten om in elk kwartier een wacht in te stellen van acht man en in het dorp van 12 personen.

Onder de kwartieren worden hier buurtschappen als Spellestraat, Oostelaar en Westelaar bedoeld.

Schepen

Jacobus Goosen was naast brouwer ook schepen van Wouw in de periode van 1788 tot 1806. Op zich is dat niet zo vreemd, want de meeste brouwers in het dorp Wouw stonden maatschappelijk in hoog aanzien. In de loop van de eeuwen vervulden zij steeds functies als burgemeester, schepen en pachter van de accijns en impost.

Voor Jacobus Goosen kreeg het schepenambt echter een nare bijsmaak. In 1794 werd hij door de Fransen gevangen genomen, omdat Wouw in gebreke bleef met de levering van de opgeëiste hoeveelheden graan, hooi en vlees. 3)

Toen de levering alsnog werd uitgevoerd, werd hij wel vrij gelaten, maar die gevangenschap is hem vast niet in de koude kleren gaan zitten.

Grondverkoop

Als op 8 juni 1801 een stuk grond wordt verkocht aan brouwer Jacobus Goosen, krijgen we een aardig inzicht in de op dat moment nog in leven zijnde kinderen van de echtparen Mastboom-Wagemakers en Goosen-Wagemakers.

"Pieter Mastbooms, bierbrouwer wonende onder Oud Gastel, Helena Mastbooms, wonende binnen dese dorpe Wouw, Petronella Goosen en Cornelis Philips, meester Broodmaker in huwelijk hebbende Joanna Goosen (beiden in Wouw), Matthijs Goosen, bierbrouwer onder de jurisdictie van Etten, aen den Dorpe de Hoeve, verkopen gezamenlijk aan Jacobus Goosen, bierbrouwer binnen Wouw een stuk grond." 4)

4

Zij worden beschreven als kinderen van wijlen Cornelia Wagmaakers, eerst weduwe van Pieter Mastboom en daarna van Mels Goosen.

Dochter Petronella van Mels Goosen, de zus van Jacobus, was dus nog in leven in 1801. Zij overleed op 70-jarige leeftijd te Wouw op 7 januari 1826.

Helena Mastboom, haar halfzuster, stierf op 25 december 1822 te Wouw in de leeftijd van 79 jaar. Zij was de weduwe van Pieter van Geenhoven.

Patent

Brouwer Goosen heeft zijn werkzaamheden na deze aankoop gewoon voortgezet. Omdat de Fransen handig waren in het bedenken van nieuwe belastingen, bestaat er een goed overzicht van de handel en wandel van de Wouwse bevolking in het begin van de 19de eeuw. Wie handel dreef of een beroep op nering uitoefende, moest in het bezit zijn van een 'akte van patent'. Die kostte uiteraard geld en de Fransen hadden een indeling in klassen gemaakt. De bierbrouwers kwamen er bekaaid af, want zij zaten in de hoogste klasse en betaalden 12 gulden per jaar. Dankzij deze lijst weten we dat er in 1806 twee brouwers waren: Dominicus van den Bergh, die de brouwerij op de Markt had en Jacobus Goosen in de Bergsestraat. 5)

Er waren ook twee brouwersknechten: Martien van Tichelt en Jan Goosen. Deze laatste was geen broer of zoon van Jacobus, maar zou goed een neef van hem kunnen zijn, die in Wouw het vak kwam leren. Zijn broer Matthijs, brouwer in Hoeven had een zoon Jan die in 1782 was geboren. 6)

Over de toestand van de brouwerijen in het dorp wordt meer duidelijk uit een overzicht dat president J.B. Adan van de gemeente Wouw op 27 oktober 1808 opmaakte voor de provincie. Hij schrijft daarin dat de twee brouwerijen die Wouw nog rijk is, geen grote werkverschaffers zijn, omdat meestal alleen de brouwer er werkt en soms een knecht. Hij schrijft de terugloop van de omzet van de brouwerijen toe aan het feit dat er een slechte kwaliteit graan wordt gebruikt. 7)

Concurrentie

Ook de concurrentie speelde in deze tijd een duidelijke rol. Van elders kwamen goedkope en vaak beter biersoorten en dat ging ten koste van de plaatselijke brouwerijen.

In de periode van 1816 tot 1819 werd een beschrijving gemaakt van winkels en fabriek en daaruit weten we dat de beide Wouwse bierbrouwerijen een kwijnend bestaan leden. 8)

Op de vraag hoe men in Wouw erover denkt om de toestand te verbeteren, volgt daar als antwoord op: *"Niet anders dan met het wegblijven van de Lovense Bieren, verminderen der belastingen en verbeteren der vermogens van de meeste ingezetenen."* Voor Jacobus is de strijd dan echter al ver gestreden. Op 2 juni 1818 overlijdt hij, twee jaar na zijn vrouw die in 1816 in Roosendaal is gestorven.

Dochter Peteronilla moet al op jeugdige leeftijd zijn overleden, want op het moment dat Jacobus sterft, schrijft de Wouwse burgemeester in het correspondentie-register:

"Overleden op 2 juni 1818. Jacobus Goosen, Bierbrouwer, oud 64 jaar, weduwenaar van Geertuij Vos, nalatende eene meerderjarige gehuwde Dochter, en zijne Huijzinge, brouwerije en landerijen....." 9)

Omdat er verder geen kinderen in leven zijn, gaat de erfenis naar dochter Joanna Cornelia die op 10 september 1817 getrouwd was met de bierbrouwerszoon Pieter Luijkx uit Etten-Leur. Hij is dan al de nieuwe brouwer in de Bergsestraat.

Vle. PIETER LUIJKX

Pieter Luijcx, de nieuwe brouwer in de Bergsestraat, kwam uit een brouwersfamilie. Een van zijn voorvaderen, die rond 1625 in Loenhout woont, was al brouwer. En ook zijn vader was brouwer en wel in Etten-Leur, waar hij brouwerij 'De Wereld' exploiteerde. 1)

We kunnen stellen dat Pieter Luijcx, toen hij op 10 september 1817 met Johanna Cornelia Goosen trouwde voldoende brouwervaring had om zelfstandig een brouwerij te exploiteren. Dat hij door zijn huwelijk met de dochter van Jacobus Goosen meteen ook een brouwerij in eigendom kreeg, was mooi meegenomen.

Bij het huwelijk was Johanna al 35 jaar, vrij oud dus voor een huwelijk, misschien was hier dus wel sprake van een "berekende" trouwpartij.

Veel geluk heeft het echtpaar niet gekend. Op 29 juni 1818 wordt hun zoontje Jacobus Petrus geboren. Maar dat sterft al op 11 juli. Een jaar later, op 24 juni 1819 is het weer feest in huize Luijcx. Geertruy Jacoba is de nieuwe spruit, maar ook deze vreugde is van korte duur, want op 27 september sterft ook dit kind.

Om de ellende nog groter te maken, sterft op 18 december 1819 ook Johanna Cornelia en Pieter Luijcx blijft alleen achter. 2)

Op de dag na het overlijden lezen we in het brievenboek van de burgemeester:

"Op gisteravond is overleden Johanna Cornelia Goosen, Bierbrouwster, Huisvrouw van Pieter Luijks, Bierbrouwer alhier, naarlatende haren genoemden man zonder kinderen, vaders, moeders, broederen en zusters, aan alle welke zij hare nalatende roerende en onroerende goederen per testament heeft gemaakt en onder welker erfgenamen zich een minderjarig kind van haar vaders overleden zuster bevindt waarvan vader is Cornelis Philips welke de verzegeling volgens de wet

S. SIMON.

Eind voor de ziel van zaliger
JOANNA CORNELIA GOOSSEN,
 Huysvrouw van
PETRUS LUYCKX,

Brouwer tot Wouw, s'laer overleeden den 18
 December 1807 in den ouderdom van 37 jaeren
 en 3 maanden. Voorzien van de HH Sacra-
 menten van Onze Moeder de H Kerk.

De diepe ootmoedigheid, de bezondere liefde tot
 haere Ouders, de volken onderwerping en de
 Goddelijke eekking in alle ziekten en tegen-
 spien; haere geheyme aemioenen en overhe-
 die werken van barmherticheit ten opzichte van
 alle benoeftige menschen, en andere deelden
 die de Overledene heeft uyfgeleefd in haer le-
 ven, doen ons betrouwen dat zy zaliglyk in
 den Heer is gestouven en dat haere goede wer-
 ken haer zyn opgewipt; want de almacht ver-
 lost van alle zonden en van de dood, en zal niet
 gedooigen, dat de ziele gaet in de duysternis. Tob.
 C. 4. v. 11

Dien om dat de eeddeelen van God ondoorgroon-
 de zyn, die ook de rechtvaardigheden zal oor-
 deelen, zoo verzoeken vriendelyk uwe gebeden,
 op dat zy in den Heere in vrede rusten. Amen

R. I. P.

Het bidprentje van "Joanna Cornelia Goossen, huysvrouw van Petrus Luijckx, brouwer tot Wouw. (Collectie: Cees Cuperus)

vraagt ten opzichte van gemelde zijn minder-jarig kind"

Huwelijk

Enkele jaren na het overlijden van zijn eerste vrouw trouwt hij opnieuw. Dat huwelijk met Anna Cornelia van Inneveldt vindt plaats op 27 februari 1821. Zij is op dat moment 28 jaar en een dochter van Pieter van Inneveldt en Cornelia Vos.

Opvallend is dat de moeder van zijn eerste vrouw ook Vos heette, er is dus vast een familierelatie geweest.

Uit dit huwelijk worden vijf kinderen geboren, drie jongens en twee meisjes. Alleen de jongste zoon Antonius trouwde later en zette ook de brouwerij voort. 4)

Over de werkzaamheden als brouwer van Pieter Luijkx is weinig bekend. Hij behoorde wel tot de notabelen van het dorp, getuige het feit dat hij tot raadslid en wethouder werd gekozen. Cijfers over produktie en omzet, gegevens over afnemers en de manier waarop hij brouwde, ontbreken. Dit in tegenstelling tot bierbrouwerij 'De Ster' aan de Markt waarvan deze gegevens wel bekend zijn. Waarschijnlijk is dat de brouwerij ook een naam heeft gehad, maar de archieven zwijgen ook hierover stelselmatig.

Slechts uit het feit dat hij wat (inwonend) personeel had, kunnen we concluderen, dat het hem voor de wind ging. In het bevolkingsregister dat loopt van 1826 tot 1830 weten we dat in het huis aan de Bergsestraat behalve de familie ook nog woonden: Adriaan Stok, bouwknegt (19 jaar) uit Steenberg, Jacobus Verbraak, arbeider (29 jaar) uit Wouw, Pieter Schouteren, bouwknegt (24 jaar) uit Roosendaal, Cornelia Peeters, dienstmeid (33 jaar) uit Esschen en Adriana Lanen, dienstmeid (19 jaar) uit Wouw. 5)

Gezien het feit dat er ook enkele 'bouwknegten' inwoonden, mogen we veronderstellen dat bierbrouwen niet het enige middel van bestaan was van de familie Luijkx, ook uit de landbouw zullen de nodige gelden in de gezinskas gevloeid zijn. Dit wordt onderschreven door de vermelding van het beroep van 'bierbrouwer en bouwman' in het

bevolkingsregister van 1840-1849 achter de naam van Pieter Luijckx. Zijn vrouw wordt in het register van 1849-1862 landbouweres genoemd. 6)

Inwoning

Het brouwershuis aan de Bergsestraat had een flinke omvang. Zo groot zelfs dat Pieter Luijckx een kamer kon verhuren. Hij deed dat in 1824 aan Jan de Bruijn die er tot 1836 gebruik van maakte. In het artikel "Het testament van Johannes Jansz. de Bruijn" in De Vierschaer 1-'89, hebben de schrijvers C. Hoeckx en A. Hoogeveen-Van Doorn de plaats waar de woning van Pieter Luijckx stond, foutief aangegeven. Zij plaatsden die op de Markt, maar Pieter Luijckx heeft daar nooit gewoond, wel verhuisde zijn zoon Antonius daar heen, maar dat gebeurde pas tussen 1880 en 1890.

In de overlijdensaangifte van Jan de Bruijn wordt gesproken van wijk A no. 81 en dit is inderdaad de woning in de Bergsestraat. 7)

Omdat de familie de Bruijn na het overlijden van Jan een proces begon tegen zijn testament, werd zijn kamer in huize Luijckx verzegeld. Op 20 juli 1837 werd dat zegel verbroken om inventaris op te maken van zijn goederen. Als we later de eindafrekening van de nalatenschap bekijken, valt het op dat Pieter Luijckx geen cent heeft gekregen voor de *'kamer met twee ramen en uitzicht op 's Heerenstraat'*, terwijl die toch langer dan een jaar niet gebruikt of verhuurt kon worden.

Raadslid

Al op 19 mei 1819 wordt Pieter Luijckx, die dan 31 jaar oud is, door de burgemeester aangemeld als een geschikte kandidaat voor het gemeentebestuur. Die vermelding vinden we het correspondentieregister van de burgemeester. Luijckx wordt dan nog te licht bevonden, want de voorkeur gaat uit naar concurrent Dominicus van den Bergh. 8)

Uit het correspondentieregister van de burgemeester blijkt dus dat hij al snel aanzien genoot binnen Wouw.

In 1830 is het dan zover, hij wordt gekozen tot lid van de Wouwse raad en op 2 januari 1830 wordt Pieter Luijkx in de raadsvergadering officieel geïnstalleerd als lid van de gemeenteraad.

Zonder onderbreking blijft hij lid van de raad en op 7 augustus 1841 wordt hij zelfs tot wethouder gekozen.

Omdat in de tijd tot 1848 de raad voor zes jaar benoemd werd en er sprake was van censuskiesrecht, gebaseerd op het inkomen van iemand, is de gemeenteraad niet te vergelijken met de raad van tegenwoordig. Toch moet Luijkx het niet slecht gedaan hebben en er zelf ook zin in gehad hebben. Hij werd keer op keer herbenoemd, niet alleen als raadslid, maar keer op keer ook als wethouder. 9)

Rentenier

Op 18 juni 1856 trouwt Antonius Luijkx met Johanna Maria Theresia Sandeling. Mogelijk dat in deze periode ook de brouwerij door hem werd overgenomen. Vast staat dat Pieter Luijkx kort daarna verhuisd moet zijn, want in het bevolkingsregister dat loopt van 1862 tot 1880 staat hij vermeld bij huis nummer 94, iets verderop in de straat dus.

Later is dat doorgehaald en veranderd in nr. 135. Op 27 juli 1863 overlijdt de vrouw van Pieter Luijkx, terwijl hijzelf op 22 december 1869 overlijdt. In de overlijdensakte wordt als zijn beroep opgegeven: 'rentenier en wethouder'.

Op 12 februari 1870 wordt het overlijden van Pieter Luijkx in de raad herdacht, terwijl op 2 april van dat jaar zijn zoon Antonius als nieuw raadslid wordt benoemd. Op 23 april 1870 volgt hij ook zijn vader als wethouder op.

Vlf. ANTONIUS LUIJKX

Antonius nam de brouwerij van zijn vader over. Dat gebeurde waarschijnlijk rond 1856, toen hij met Johanna Maria Francisca Sandeling trouwde. Zijn vader had het op dat moment al druk als wethouder van de gemeente Wouw. Bovendien was de familie in goeden doen gekomen, misschien niet alleen door de verkoop van bier, ook het familiekapitaal speelde daarin een grote rol. Bovendien was het gezin niet bijzonder groot.

Het accent lag beslist niet meer op het brouwen van bier. Antonius wordt dan nog wel als bierbrouwer genoemd, maar van die activiteiten is in de archieven weinig meer terug te vinden.

Uit het huwelijk met Johanna Maria Francisca Sandeling werden zeven kinderen geboren. Twee van deze kinderen stierven op jeugdige leeftijd. De andere kinderen kregen een goede huwelijkspartij en daaruit mag geconcludeerd worden dat het goed ging binnen de familie Luijkx, want in die tijd moest er nog getrouwd worden met iemand uit de 'eigen stand'.

De oudste zoon Johannes Petrus Gerardus trouwde met Maria Th. van Hasselt en hij werd de grondlegger van de bank Luijkx in Roosendaal.

Cornelia Johanna Maria trouwde met Laurentius Testers, de burgemeester van Halsteren.

Henrica Johanna Maria huwde met Stanislaus van Hasselt. Die was bankier in Roosendaal. 1)

Overname

Henricus nam van zijn vader de brouwerij in de Bergsestraat over en bleef in Wouw in de Bergsestraat wonen. Hij trouwde op 9 oktober 1883 met Elisabeth Blankers uit Oud Gastel. Rond die tijd zal hij ook de brouwerij van zijn vader overgenomen hebben.

Antonius bleef niet in de Bergsestraat wonen, maar verhuisde naar de Markt. Hij betrok daar de woning nr. 81, toevallig ook het pand waar vroeger de brouwerij van Van den Bergh in gevestigd was ! 2)

4
Hij vestigde zich daar als wethouder, want het beroep van bierbrouwer dat eerst achter zijn naam prijkte, werd doorgehaald.

Dat wethouderschap had hij min of meer 'geërfd' van zijn vader. Op 2 april 1870 was hij als lid van de gemeenteraad benoemd, terwijl hij op 23 april van dat jaar meteen ook wethouder werd. Raadservaring was in die tijd ook al niet nodig. Vanaf die tijd werd hij, tot aan zijn dood, steeds herbenoemd als raadslid en tevens als wethouder.

Op 6 mei 1913 overleed Antonius in Wouw en op 21 juni 1913 werd zijn overlijden in de raad herdacht. Hij werd op 2 augustus 1913 opgevolgd door zijn kleinzoon Sjef Luijkx. Zijn zoon Henricus, die in dit geval eigenlijk in aanmerking zou komen, was reeds in 1891 overleden.

Het wethouderschap moet de familie Luijkx echter prijsgeven, want J.B. Raaijmakers wordt tot de nieuwe wethouder benoemd.

Vlg. HENRICUS LUIJKX

Henricus Johannes Petrus Luijkx is beslist de brouwer die het record op zijn naam heeft staan van de korte brouwgeschiedenis. Toen zijn vader rond 1884 naar de Markt verhuisde, nam hij de brouwerij van zijn vader over. Deze laatste verhuisde naar de Markt. Henricus zal zeker al vanaf zijn huwelijk met Elisabeth Maria Blankers de meeste zaken behartigd hebben.

Waarschijnlijk had de familie Luijkx inmiddels zoveel 'slijk der aarde' verdiend, dat de brouwerij niet zo aantrekkelijk meer was. In het bevolkingsregister dat loopt van 1880 tot 1890 staat Henricus nog vermeld als brouwer. In het register dat in 1890 begint, wordt hij al rentenier genoemd. 1)

Uit het huwelijk van Henricus Luijkx werden drie kinderen geboren van wie er twee erg jong stierven.

De enige die bleef leven was Josephus Gerardus Antonius Henricus Maria Luijkx (Sjef), geboren op 30 oktober 1885. 2)

Inventaris verkocht

Wat de juiste beweegredenen geweest zijn van Henricus om te stoppen, zullen we wel nooit te weten komen. Was hij het brouwersvak beu, had hij voldoende geld om te rentenieren, of kreeg hij een aanbod om de inventaris te verkopen.

Vast staat wel dat in 1886 de volledige inventaris van de brouwerij verkocht werd.

Josephus Cornelis Leonardus Daverveldt begint in een schuur bij de woning aan de Bergschen Steenweg een brouwerij.

Van de inrichting van de brouwerij kwam bij toeval een uit een kasboek gescheurd en beschadigd blad tevoorschijn. Hierin staat vermeld achter de naam van brouwer Henri Luijkx in Wouw: "koelbak enz. f 220,=; geelkuip f 12,=".

Luijkx stopte dus in 1886, waarna Daverveldt de productie voortzette met zijn apparatuur. 3)

Ten slotte

Toch bleef de voormalige brouwer in de woning in de Bergsestraat wonen. Lang mocht hij niet van zijn rust genieten, want op 30 november 1891 overleed hij daar op 30 jarige leeftijd.

Zijn vrouw en zoon bleven in de Bergsestraat wonen. Zoon Sjef begon in 1897 aan een studie voor priester in Nieuw-Ginneken en later in Hoeven op het groot seminarie. Die studie maakte hij niet af, want in 1909 kwam hij terug naar Wouw. 4)

Sjef heeft voor zijn dagelijks brood nooit zijn rug behoeven te krommen. De familie beschikte op dat moment over voldoende middelen, zodat hij van jongs af als beroep op kon geven: rentenier.

In 1912 kwamen daar nog wat extra middelen bij toen in de Bergsestraat Cornelia Wilhelmina Luijkx, rentenierster, overleed. Zij was een oud-tante van Sjef, een zus van zijn opa. Sjef trouwde op 25 augustus 1914 met Cornelia Petronella Anna Raaymakers, een dochter van Raaymakers die een woning op de markt had, waar nu het gemeentehuis staat. Het echtpaar verhuisde kort na het huwelijk naar deze woning aan de Markt. 5)

In december 1918 werd het pand in Bergsestraat verkocht aan het kerkbestuur. Het gebouw werd afgebroken en er werd een pastorie gebouwd op de plaats waar deze woning stond. Dat gebouw staat er nog steeds, maar is nu in gebruik als bontwinkel en woonhuis.

Sjef Luijkx stond in Wouw in zijn tijd bekend als 'de rijke Sjef'. Als hij door de straten wandelde, had hij de gewoonte om zijn wandelstok steeds met een ruk omhoog te laten springen, alvorens hij die neerzette. In het dorp deden in die tijd de wonderlijkste verhalen over hem de ronde. 6)

Sjef Luijkx overleed te Roosendaal op 25 oktober 1968 en daarmee hield de familie Luijkx, de brouwersfamilie, voor wat de Wouwse tak betreft op te bestaan.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankcentrale "Wouw" B.V.